

Arvio toimintamallista: Ryhmätoiminta toimintavalmiuksien vahvistajana

Matalan kynnyksen osallistujälähtöisessä ryhmätoiminnassa on mielekästä tekemistä, pieniä askareita sekä vieraita ja vierailuja. Syrjäytymisvaarassa olevat henkilöt voivat ylläpitää ja lisätä osallisuutta, toimintavalmiuksia ja työelämätaitoja.

Kehittäjä: Polku 55 -hanke Tampereella, Kuntoutuspolku ry (ESR 1.9.2015–31.8.2018)

Kehittäjän yhteyshenkilö: Elina Karppanen, Kuntoutuspolku ry, polku55@kuntoutuspolku.fi

Samankaltaista toimintaa on kehitetty myös:

- Etelä-Pirkanmaan sosiaalisen kuntoutuksen hanke SoKu Akaalla, Urjalassa ja Valkeakoskella 2015–2018, Valkeakosken kaupunki (ESR 1.9.2015–30.11.2018)
- Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallisen kehittämishankkeen (SOSKU) Jyväskylän osahanke 2015–2018, Jyväskylän kaupunki (ESR 1.1.2015–30.3.2018) sekä yhteiskehittämisen prosessiin osallistuneet hankekumppanit ja Keski-Suomen sairaanhoitopiirin toteuttama sosiaali- ja terveystieteiden Asiakas kehittäjäkumppanina -kärkihanke
- Osallistuva arki kokoutumisen tukena (OTTO) – Turvapaikanhakijoiden sosiaalista osallisuutta vahvistava esikotoutumisen malli Jyväskylässä 2016–2018, Jyväskylän ammattikorkeakoulu (ESR 1.9.2016–31.8.2018)
- PARTY Parempaa työ- ja toimintakykyä -hanke, valtakunnallisen hankkeen osahanke Raumalla 2015–2018, Rauman kaupunki; koko hankkeessa mukana myös Salon, Someron ja Turun kaupungit, Euran ja Eurajoen kunnat, Rauman TaitoKunto Oy, Työterveyslaitos ja Vates-säätiö (ESR 1.4.2015–31.3.2018.)

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Malli on arvioitu¹ osana Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokran ja ESR TL5 -hankkeiden Osallisuuden palaset -kehittämistyötä. Arvio on tehty Sokra-hankkeen päätoteuttaja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa.

Mallin kuvaus

Toiminta vastaa palvelutarpeeseen kevyempien palvelujen, kuten sosiaalisen kuntoutuksen ryhmien ja vaativampien työllisyyspalvelujen, välimaastossa. Toiminta lisää pitkäaikaistyöttömien osallisuutta ja lieventää yksinäisyyttä, ja siinä annetaan neuvontaa osallistujien oikeuksista. Yli 55-vuotiailta ja alle eläkeikäisiltä on puuttunut paikka, jonne mennä.

Toiminta on suunnattu 55 vuotta täyttäneille henkilöille, jotka ovat vaarassa syrjäytyä tai ovat jo joutuneet yhteiskunnan reunalle, sekä vastaavassa tilanteessa oleville maahanmuuttajille ja romaneille Tampereella. Osallistujina on muun muassa työelämän ja aktivointitoimien ulkopuolelle jääneitä, pitkäaikaistyöttömiä, osa-aikaeläkkeellä olevia ja aikuissosiaalityön asiakkaita. Välillisiä kohderyhmiä ovat Pirkanmaan TE-toimisto, Tampereen aikuissosiaalityö ja sosiaalinen kuntoutus, Tampereen työtoiminta sekä tamperelaiset yritykset ja yhdistykset. Toiminta sijoittuu vapaan kansalaistoiminnan ja palveluiden väliin, kolmannen sektorin matalan kynnyksen pajatoiminnaksi. Toimintaan ohjaututaan itse tai esimerkiksi sosiaalityön ohjaamana, osallistuminen perustuu pajalaisen ja pajan henkilökunnan väliseen sopimukseen eikä siihen tarvita TE-toimiston tai sosiaalityöntekijän päätöstä. Osallistujat voivat olla samanaikaisesti esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa tai jatkaa Polku55-toimintaa muun toiminnan rinnalla, jos kokevat tarvitsevansa tukea.

Ryhmät kokoontuvat olohuonetyyppisessä kodinomaisessa tilassa, jossa on kerrallaan paikalla 6–20 ihmistä. Osa toiminnoista tehdään isossa ryhmässä ja osa on jaettu eri tiloihin eri ohjaajien vetämänä. Osallistujamäärä voisi olla myös pienempi. Toiminnan tavoitteena on ylläpitää ja lisätä osallisuutta, kehittää toimintavalmiuksia ja työelämätaitoja ja näin tukea yksilön kykyä hoitaa asioita myöhemmin itse sekä siirtymistä hyödyllisten palvelujen piiriin ja lähemmäs työelämää. Ryhmätoiminnassa päästään käsiksi mielekkääseen tekemiseen ja pieniin askareisiin vertaisten kanssa, jolloin myös yhteys omiin voimavaroihin vahvistuu. Osallistujat suunnittelevat ja toteuttavat pajatoiminnan yhdessä.

Toiminnassa on valmistettu ruokaa, tehty taidetta ja käsitöitä, soitettu, tanssittu ja järjestetty muutamat juhlat. Asiantuntijavieraat ovat käyneet keskustelemassa esimerkiksi työllistymiseen liittyvistä asioista, uniongelmistä, arjen hallinnasta ja mielenterveyden

¹ Malli on arvioitu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa kehitettyjen osallisuuden osa-alueiden ja lupaavan käytännön kriteerien näkökulmista hankkeen dokumentaatiota hyödyntäen.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

hoidosta. Joka kuukausi käydään tutustumassa muihin matalan kynnyksen toimintoihin sekä työtoiminta- ja kuntoutuspaikkoihin ja yrityksiin. Asiakkaat saavat atk-ohjausta ryhmässä sekä yksilöllisesti. On myös järjestetty kursseja, kuten mielenterveyden ensiapu 1 ja 2. Toiminta on käsittänyt myös hyvän tekemistä, esimerkiksi ruokapankin jouluavustusten valmisteluun osallistumista ja keppihevosten askartelua lahjoitettavaksi.

Tilaan voi myös tulla juttelemaan ja viettämään aikaa. Osallistujat saavat maksuttoman aamupalan ja lounaan. Paikalla on työntekijä, jonka kanssa voi keskustella etuuksista, jatkopaikoista ja palveluista varaamatta aikaa etukäteen. Yksilökeskusteluja käydään säännöllisesti. Osallistujien halutessa heidät polutetaan saattaen jatkopaikkoihin: sosiaaliseen kuntoutukseen, kuntouttavaan työtoimintaan, palkkatukityöhön ja opintoihin. Pajajakson kestoa ei ole määritelty ennalta, vaan eteneminen suunnitellaan yksilöllisesti.

Mallin arviointi

Osallisuuden toteutuminen mallissa

Toimintaan osallistumisen kynnys pyritään pitämään matalana, tilaan voi tulla sellaisena kuin on ja toimintaan voi osallistua vain aikaa viettäen. Kohderyhmään kuuluvia ihmisiä on pyritty löytämään tavoittelemalla heitä esimerkiksi leipäjonoista. Toiminnassa on mahdollista löytää vaihtoehtoisia toimijuuksia, sillä ryhmässä pääsee hyödyntämään erilaisia taitoja ja kokeilemaan erilaisten asioiden tekemistä ja voi tulla nähdyksi. Palvelujen ulkopuoliset roolit ja toimijuus vahvistuvat omien voimavarojen ja taitojen löytämisen ja yhteisen toiminnan myötä vahvistuneiden sosiaalisten taitojen avulla. Turvallisessa ryhmässä yksinäisyys hälvenee. Osallistujille etsitään sopivia yksilöllisiä polkuja toimintoihin ja palveluihin, mutta osallistujia kuullaan eikä toiminnasta tarvitse kiirehtiä eteenpäin, mikä erityisesti vahvistaa osallisuutta omassa elämässä.

Toiminnassa voi ilmaista itseään vaikkapa kuvataiteen kautta. Toiminnasta voi esittää omia toiveita. Omaan tilanteeseen vaikuttamisen taidot vahvistuvat samalla vähitellen. Yhdessäolo toisten kanssa tarjoaa uusia ajatuksia ja tuo näkyville mahdollisuuksia. Hyvän tekeminen toisille edistää myös hyvinvointia merkityksellisyyden kokemuksen kautta.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Toiminta tarjoaa merkityksellisiä asioita, kuten kuulumista, sosiaalisia suhteita ja tunnustusta ryhmän sisällä. Vapaaehtoisuus tukee osallistujien itseohjautuvuutta. Toiminnasta hyötyvät pääasiassa kaikkein heikoimmassa asemassa olevat ihmiset.

Toiminnan on todennettu lisäävän osallisuutta. Todentaminen on tapahtunut haastatteluin ja Kykyviisarilla. Vaikutuksia yksilöön tarkastellaan valtakunnallisen mittarin (työkykyindeksi) avulla ja mallin toimivuutta sen suhteen, miten osallistujat sijoittuvat eri palveluihin.

Toiminta lisää osallisuutta omassa elämässä, koska toiminnassa voi kokea kuuluvansa osaksi suurempaa joukkoa ihmisiä, joilla on samankaltaisia haasteita ja jotka kulkevat pienin askelin kohti yhteyttä omiin voimavaroihin.

Toimintamalli lupaavana käytäntönä

Toiminnalle on ollut kysyntää ja osallistujia on tullut lisää sanan kiirissä. Matalan kynnyksen päivätoiminnalle on tarvetta ja toiminta sopii kolmannen sektorin toiminnan osaksi.

Ryhmäpalveluiden tarjoaminen on kustannustehokasta: yksi ohjaaja voi palvella ryhmässä kymmentäkin asiakasta ja ryhmä voi hyvin fasilitoituna luoda kannattelevan toimintaympäristön. Toiminta ei ole itsessään uudenlaista, vaan uutta on ikäryhmälle kohdistaminen toteutuspaikkakunnalla. Alla kuvataan muita vastaavankaltaisia ryhmätoimintaan perustuvia toimintamalleja.

Toiminta on helposti siirrettävissä, sillä se muovautuu alueen ja ihmisten tarpeiden mukaiseksi. Toiminta pyritään juurruttamaan osaksi Tampereen kaupungin tilaamaa sosiaalisen kuntoutuksen palvelua.

Kehittämissuhteena mainitaan, että toiminnan tulisi olla pitkäjänteistä. Poluttamisen haasteena pidetään palkkatukirahojen loppumista kaupungilta. Ryhmätoiminnan hankkeissa on yleisesti hyvä ottaa huomioon muun muassa kulttuuriset sekä sukupuolten tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvät seikat.

SoKu-, Sosku- ja OTTO-hankkeissa on kehitetty samankaltaista toimintaa

Etelä-Pirkanmaan sosiaalisen kuntoutuksen (SoKu) -hankkeessa on teemallisia ryhmiä työikäisille asiakkaille. Ryhmien tarve on noussut esille osallistujilta ja yhteistyökumppaneilta. Ryhmätoiminnassa muodostetaan asiakkaiden tarpeista nousevia suljettuja tai avoimia teemallisia ryhmiä. Ryhmissä tuetaan arjen- ja elämänhallintaa sekä toimintakykyä, kannustetaan käyttämään omia taitoja, edistetään vuorovaikutustaitoja, opastetaan julkisten palveluiden käytössä ja toteutetaan vertaistoimintaa. Asiakkaat ovat aktiivisesti mukana ryhmien sisällön suunnittelussa.

Ryhmät toteutetaan kunkin kunnan Narikassa. Ne ovat kaikille avoimia matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja, joissa voi saada neuvontaa, ohjausta ja vertaistukea. Asiakkaiden

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

tarpeista on syntynyt esimerkiksi kiusaamisen jälkihoitoryhmä, jota on mallinnettu koulutettujen kokemusasiantuntijoiden ja kunnan eri työntekijöiden toimesta. Ryhmätoiminnassa samassa tilanteessa olevat henkilöt saavat tukea toisiltaan ja voivat kokea ryhmään kuuluvuutta.

Hankkeen toiminta on suunnattu myös kuntien sosiaali- ja terveystalvelujen sekä työllisyys- ja nuorten palvelujen asiantuntijoille. Mukana on myös sekä Kelan että kolmannen sektorin toimijoita. Välillisiä kohderyhmiä ovat asiakkaiden perheet, tukihenkilöt ja ystävät. Tavoitteena on toiminnan juurruttaminen yhteen kuntaan ja myöhemmin hankkeen muihin kuntiin aikuissosiaalityöhön, työllisyyspalveluihin ja nuorten palveluihin.

Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallisen kehittämishankkeen (SOSKU) Jyväskylän osahankkeessa on luotu yhteiskehittämisen toimintamalli. Aluksi sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaiden ja ammattilaisten tarpeiden ja ideoiden pohjalta luotiin teemoitetut kehittämisen osa-alueet:

- 1) ryhmätoimintojen kehittäminen,
- 2) tiedotus, sosiaalisen median hyödyntäminen ja sähköinen asiointi,
- 3) yksilötyöskentelyn menetelmät aikuissosiaalityön palveluissa sekä
- 4) laaja verkostotyö ja kolmannen sektorin kanssa tehtävä yhteistyö.

Jyväskylän kaupungin ja järjestöjen sekä Keski-Suomen sairaanhoitopiiriin asiantuntijat ovat osallistuneet yhteiskehittämisyhmän toimintaan yhdessä kehittäjäasiakkaiden kanssa. Yhteiskehittämisen tuloksena on rakentunut uudenlaisia toimintoja ja toimintamalleja sosiaaliseen kuntoutukseen. Yhteiskehittämisen toimintamalli kiinnittyy myös perinteistä organisaatioyhteistyötä laajemmalle muun muassa liikuntaan ja kulttuuriin. Esimerkiksi asiakkaiden kirjoittamat tarinat arjen todellisuudesta tuotetaan yhteistyössä teatterin kanssa teatteriesityksen muodossa. Tarinat ovat synnyttäneet ymmärrystä sosiaalipalveluissa asioimisen kokemuksista. Niin ammattilaiset kuin asiakkaat voivat irrottautua yhteiskehittämisessä perinteisistä rooleistaan.

Yhteiskehittäminen tukee osallisuutta omassa elämässä ja myös osallisuus vaikuttamisen prosesseissa niin ryhmässä kuin laajemminkin yhteiskunnassa vahvistuu. Yhteiskehittämisryhmän lisäksi on syntynyt myös muita ryhmiä, kuten yksinäisten ryhmä.

Osallistuva arki kokoutumisen tukena (OTTO) – Turvapaikanhakijoiden sosiaalista osallisuutta vahvistava esikotoutumisen malli -hankkeessa pyritään vahvistamaan turvapaikanhakijoiden osallisuutta luomalla turvapaikanhakuprosessin alkuvaiheeseen esikotoutumisen malli. Hankkeen toiminta kiinnittyy vastaanottokeskusympäristöön. Hanke on suunnattu turvapaikanhakijoille, joilla ei ole vielä oleskelulupaa ja jotka eivät ole

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

kotoutumistoimenpiteissä, mutta jotka ovat oleskelleet Suomessa kolme kuukautta, sekä vastaanottokeskuksissa toimiville työntekijöille ja vapaaehtoistoimijoille.

Esikotoutumisen malli kootaan oppaaksi, joka on tarkoitettu vastaanottokeskuksissa oleville turvapaikanhakijoille sekä heidän kanssaan työskenteleville työntekijöille. Mallissa kuvataan mielekkään arjen mahdollistuminen, psykososiaalista tukea edistävät prosessit, työelämävalmiuksien edistämisen mahdollisuudet sekä varhaisen vaiheen osaamisen tunnistamisen prosessit. Esikotoutumisen mallin kehittämisessä hyödynnetään turvapaikanhakijoiden ja vastaanottokeskuksessa työskentelevien työntekijöiden lisäksi myös kokemusasiantuntijoita alueen maahanmuuttajajärjestöistä ja -yhteisöistä.

Kotoutuminen edellyttää varhaisessa vaiheessa osallisuuden vahvistamista omassa elämässä sekä yhteiskunnassa laajemmin. Vastaanottokeskusten asukkaille luodaan mielekästä arkea erilaisilla toiminnoilla, kuten vahvistamalla luontokokemuksia itsehoidon ja psykososiaalisessa hyvinvoinnin edistämässä. Suomen luontoa ja kestävää kehitystä on tehty turvapaikanhakijoille tutuksi järjestämällä hankkeessa Green Care -päiviä, luontopäiviä ja Living Lab -menetelmän avulla Kestävän kehityksen kehittämispäiviä.

Turvapaikanhakijat ovat testanneet hankkeessa kehitettäviä materiaaleja (video, sähköiset pelit, oppimateriaali, luonto- ja hyvinvointitietous) ja antaneet niistä palautetta, jonka pohjalta sähköistä opasta kehitetään eteenpäin. Oppaan sisältämää oppimateriaalia voidaan hyödyntää vastaanottokeskuksissa sekä kotoutumisessa olevien maahanmuuttajien kanssa. Toiminta juurtuu oppimateriaalin ja sen sisältämien osallisuutta yhteiskuntaan vahvistavien toiminnallisten tehtävien hyödyntämisen myötä vastaanottokeskusympäristöissä.

PARTY Parempaa työ- ja toimintakykyä -hankkeen Rauman osahankkeessa on kehitetty ryhmätoimintoja osana työ- ja toimintakyvyn kokonaisvaltaisen selvittelyn prosessia. Työ- ja toimintakykyä on selvitetty viranomaistyönä ilman ihmisen itsensä osallisuutta. Perinteisen selvittelyn sijaan työttömäksi joutuneelle on Partyssa tarjottu räätälöityä tukea, vertaisuutta ja kannustavaa yhteisöllistä tukea sekä virkistystä. Toimintaa ovat kehittäneet moniammatilliset tiimit sekä työttömät itse. Toimintakykyä on arvioitu yhdessä työttömän kanssa. Ryhmiä on toteutettu eri toimijoiden, osin kolmannen sektorin kanssa, pääosin Sinkokadun palvelukeskuksessa. Kolmas sektori on tuonut ryhmiin oman tapansa toimia, jota on ehkä viranomaisten toimintaa helpompi lähestyä.

Toiminnassa huomioidaan osallistujien yksilölliset tarpeet. Ryhmätoimintojen ja käytännönläheisen tekemisen avulla osallistujat ovat kokeilleet erilaisten asioiden tekemistä, kuten kädentaitoja, ja kokeilun kautta nähneet, mikä toiminta sopisi itselle, löytäneet oman juttunsa ja rohkaistuneet toimimaan. Esimerkiksi ryhmäkeskusteluissa voimaannutaan vertaisten kanssa kokemusten jakamisen myötä, itsetunto kohoaa ja saadaan enemmän

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

uskallusta osallisuuteen. Ihminen houkutellessaan kiinnostumaan ja motivoitumaan omaan elämään vaikuttamisesta.

Ryhmille on tarjolla vapaa-ajan Kimmo-kanne, jolla pääsee maksutta erilaiseen kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintaan. Tämä on ollut monelle kimmokkeena osallistumiseen ja houkutellessa esimerkiksi kulttuurin pariin virkistymään ja laajentamaan katsantokantaa. Ryhmät ja vapaa-ajan toiminta ovat vieneet ihmisiä sellaisen tekemisen pariin, jonne he eivät olisi muuten välttämättä menneet tai päässeet. Vapaa tekeminen, virkistyminen ja vaihtoehtojen näkeminen kannustavat miettimään, mitä muuta voisi tehdä, ja vahvistavat motivaatiota. Osallistujat ovat toimineet myöhemmin muun muassa asiakasraadeissa työttömien asioiden edistämiseksi.

Lopuksi

Ryhmätoiminta tarjoaa kokemuksia kuulumisesta suurempaan joukkoon. Keskustelut ja toiminta toisten kanssa avartavat kuvaa omasta tilanteesta ja toisilta saa vaikutteita omiin tavoitteisiin ja muutospyrkimyksiin, mikä vahvistaa mahdollisuutta vaikuttaa niihin.

Polku 55 -hanke jatkuu elokuuhun 2018 saakka.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto